

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta umění a architektury
Akademický rok: **2011/2012**

Bakalářská práce

Design - Design prostředí

Petr Lipenský

Téma: **Díra na Perštýně**

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jaroslav Brabec

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškeré použité prameny a literaturu.

Abstrakt

Tématem této práce je konceptuální řešení zabývající se lokalitou též známou jako díra na Perštýně. Po nezdařeném developerském záměru vybudovat obchodní dům v centru Liberce se dnes v dané lokalitě nachází obří kráter vzniklý terénními úpravami. Analýzou lokality, zájmových struktur a volnou inspirací mj. dílem Magdaleny Jetelové vzniká koncept, jenž vzbuzuje otázky po povaze kulturního činu a jeho dopadu na naše prostředí

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval všem, kteří se na této práci jakkoliv podíleli.

Především Ing. Josefu Tobkovi, Ing. Jiřímu Kittnerovi a Ing. arch. Jiřímu

Němečkovi. Dále pak musím připomenout vstřícnost magistrátu města Liberce a Severočeského musea.

Obsah

1. Teoretická část

1.1. Úvod

1.2. Význam lokality

1.3. Zájmová síť

1.4. Možná řešení

2. Praktická část

2.1. Úvaha

2.2. Rozhovor

2.3. Inspirace

2.4. Realizace

2.5. Koncept

3. Závěr

4. Zdroje

4.1. Literatura

5. Obrazová dokumentace

1. Teoretická část

1.1. Úvod

Téma, jež jsem si vybral, neodmyslitelně souvisí s hlavním městem libereckého kraje. Po nedokončeném developerském projektu na výstavbu obchodního centra galerie Perštýn se v centru samotného města nachází díra, jež je symbolickou připomínkou ekonomicko-politické situace regionu. Vzhledem k souvislostem, které budou rozvinuty později, se však nejedná o zcela ojedinělý počín v Liberci, ale prakticky v každém větším městě, kde můžeme být svědky podobných developerských nezdarů. Realizace většího či menšího projektu podobného charakteru je složitý a zdlouhavý proces s velkým množstvím proměnných, do kterých samozřejmě patří i zainteresované strany. Co je skutečným výsledkem většinou pozorovateli – průměrnému občanovi uniká. V případě této práce však známe výsledek a známe činitele řešené problematiky. Analýzou všech zdrojů a získaných informací se pokusím navrhnout koncept, jenž v konečném důsledku podkryje významovou síť, jíž je díra na Perštýně obestřena. A umožní tak nahlédnout do tajů dnes téměř izolované perštýnské lokality.

1.2. Význam lokality

V dobách dávno minulých mělo místo dnešního Perštýna několik významů mezi jinými též Monstanční nebo Hrnčířský vrch, jako první je však v historických pramenech uváděna zmínka o Šibeničním vrchu. Do počátku 19. století tudy vedla zemská obchodní stezka spojující Prahu - Liberec, dále Frýdlant a Lužici. Z Rochlice, obce starší než Liberec, dnes již městskou částí Liberce stoupala z údolí Nisy na jihu Prosečského hřebene cesta prudce do kopce a z hřebene, ze Šibeničního vrchu, klesala ještě strměji hlubokým úvozem k severu do Liberce, do údolí Harcovského potoka. Ačkoliv všechny výše zmíněné symboly jsou dnes již dávno zapomenuty, ještě v nedávné době protínal svah zbytek dávno zapomenuté stezky, která propojovala Fugnerovo náměstí a někdejší Šibeniční vrch. Stezka, jež byla rázem utnuta radikálním zásahem, jehož výsledek dnes již dobře známe. Objekt připomínající spíše nechvalně proslulé hnědouhelné pánve severočeských

povrchových dolů, je dnes izolován od zbytku města a jeho života. Celý areál je obehnan vysokým plotem, o nedostupnost objektu se také stará najatá bezpečnostní agentura. Dílo je tedy dokonáno a kdysi nesmírně lukrativní pozemek s bohatou historií, o který byl svého času velký zájem, v současnosti pozbývá téměř jakékoliv funkce. Život kolem tedy plyne dál a celá anabáze postupně upadá v zapomnění. Obří díra v centru se pomalu stává součástí města a nově příchozí neinformovaný pozorovatel jen stěží pochopí problematiku, která celé místo obestírá. Avšak je třeba si uvědomit, o jak velký zásah do prostoru města se jedná. Jen pro představu, pokud bychom celý objekt naplnili kapalinou, rovnal by se objem použité kapaliny téměř půl milionu m³. Vezmeme-li pro srovnání liberecký plavecký bazén standardních rozměrů 50m x 25m o přibližném objemu 3 250 m³ vody, je objem díry téměř 160x větší.

1.3. Zájmová síť

Je třeba si také uvědomit významovou síť, jež obestírá vybranou lokalitu. Neboť pozemek či lépe řečeno pozemky (podle katastrálních map je pozemek členěn do několika menších segmentů) se nacházejí ve velice lukrativní části města. Dovolme si tedy jednoduché rozdělení na zájmové oblasti:

- 1) Architektura centra – jedná se o atraktivní část města, kde se koncentrují služby, kultura, bankovníctví. Lokalita zajišťuje svému obyvateli prestiž. Avšak právě díky své lukrativnosti představuje oblast konfliktu a napětí, jež je výslednicí politického a ekonomického činu.
- 2) Exkluzivní architektura – je architekturou periferií. Jedná se spíše o obytnou část města
- 3) Architektura koncentrující se kolem dopravních uzlů – letiště parkoviště apod.

Produkt (díra), kterým se nyní zabýváme, se nepochybně řadí do první kategorie a právě tento svět politického a ekonomického činu se stal objektem mého zkoumání. Na jedné straně zde máme město fungující jakožto správní prvek rozhodující o

změně územního plánu, na straně druhé zde figuruje investor – realizátor stavby jako takové.

1.4. Možná řešení

Z počátku jsem se soustředil pouze na vzniklý objekt. Jizvu, jež na dlouho dobu změnila charakter vnitřní části města. V průběhu posledních několika let byla veřejnosti představena celá řada možných řešení, avšak ani jedno nemělo reálnou šanci na úspěch. Jak dodává Ing. arch. Jiří Němeček, jenž se účastnil soutěže o návrh řešení perštýnské lokality vypsané Fakultou umění a architektury TU v Liberci, bylo vždy zcela zřejmé, že šance na realizaci jakéhokoliv konstruktivního řešení je i z pohledu investora vyloučena. Soutěž byla ideová a stala se pouhým teoretickým tréninkem místní univerzity a záměrem investora se alespoň částečně očistit. V rámci své práce jsem rovněž pořídil dva rozhovory s hlavními činiteli. Zástupcem investora ECE Projektmanagement Praha Jiřím Tobkem a někdejší starostou města Liberce Jiřím Kittnerem. Původní předpoklad, že získané rozhovory budou cenným přínosem, se však změnil v konstatování naprostého zklamání. Vzájemné povrchní obviňování a vyhýbavé odpovědi pouze podtrhují absurditu, jejímž zhmotněním je právě ona díra na Perštýně.

Město, i kdyby v dnešní době mělo zájem, nemá možnost s lokalitou cokoliv dělat. Investor a současný majitel pozemku čeká na výsledek mezinárodní arbitráže a poté hodlá území prodat. Co se tedy bude dít dál, se dá jen stěží odhadnout. Vlastně ani sám majitel to neví. Řešením proto v tuto chvíli není chybu/jizvu napravovat či snažit se jí nějakým architektonickým řešením znovu začlenit do urbanistické koncepce města, ale využít její současný potenciál. Co onen obří kráter představuje? Jak působí na člověka, jak jej člověk vnímá? Popř. onen potenciál využít či jej přetransformovat tak, aby byl čitelnější a přístupnější. Právě tyto otázky a teze se staly základem mého konceptu.

2. Praktická část

2.1. Úvaha

Jak však onu významovou strukturu využít? A jak ji extrahovat z natolik izolovaného objektu?

V době, kdy je umělecké dílo prezentovatelné zcela mimo konvenční prostory galerií, vznikají možnosti prezentace díla takřka neomezené. Systematická struktura společně s konceptem doplňují nebo jsou naopak doplňovány svým okolím, tedy prostředím, do něhož jsou vsazeni. Proces je tedy možné otočit. Místo expozice se stává exponátem a naopak. S původním objektem sice není možné pohnout, můžeme však pracovat s vybranými fragmenty prostoru a postupně je kombinovat. Jako druhý objekt jsem vybral budovou liberecké radnice. Středobod města - hlavní sídlo a reprezentativní budova městské správy. V přeneseném významu slova radnice neoznačuje pouze budovu, ale i skupinu lidí, kteří mají na starosti správu příslušného města či obce.

2.2. Rozhovor

Prvním činitelem bylo bezesporu město Liberec, jakožto správní orgán zodpovědný za veškeré změny územního plánu. Město Liberec nebylo a není vlastníkem pozemků na Perštýně. Tedy alespoň ne všech. Reprezentujícím subjektem je v tomto případě exprimátor města Liberce Ing. Jiří Kittner, jenž v čele města působil v letech 2000 – 2010 a za jehož vedení se odehrála většina zásadních událostí týkajících dané lokality.

Druhým a hlavním činitelem je bezesporu investor a rovněž současný majitel pozemků, na nichž mělo stát OC Galerie Perštýn, developerská společnost ECE Projektmanagement Praha s.r.o. V případě této práce jsem tedy kontaktoval jednatele společnosti pro Českou Republiku Ing. Josefa Tobka.

V případě obou výše zmíněných nešlo o vytvoření jakéhosi dokumentu. Systémem stejných, tematicky obecně laděných otázek, jsem chtěl docílit vzájemného rozporu mezi jednotlivými výpověďmi. Stejně jako je nejasná a

rozporuplná minulost, současnost a budoucnost pernštýnské lokality, jsou nejasné a rozporuplné výpovědi obou dvou dotazovaných. Každá strana zastává svůj názor, a aniž bych chtěl dělat unáhlené závěry, v dnešní době těžce korupčního prostředí se jen stěží dobereme celé pravdy, což však pro toto téma není podstatné a je to již stejně téma jiné. Krátký prostřih výpověďmi však poslouží jako náhled na pozadí celé anabáze.

2.3. Inspirace

„Co se vlastně stane, když se takové dvě věci potkají, jakým stylem člověk reaguje na něco cizího,“ pokračuje Magdalena Jetelová ve své přednášce z cyklu *Přednášky prostorových tvůrců*, 11.01.2012 na FaVU VUT v Brně

Z celé řady fascinujících projektů je nutné zmínit domestikace pyramid. Projekt inspirovaný královským pohřebištem v Gíze, kde odpočívají stovky úředníků a významných osobností 4. Dynastie, je dnes součástí velké Káhiry. Projekt existoval dávno před samotnou instalací, poprvé byl však realizován až v roce 1992 ve vídeňském muzeu užitých umění. Jetelovou v tomto případě zajímalo, co se stane, když se tak různorodé objekty potkají. Dva zdánlivě neslučitelné objekty představující kulturně a společensky zcela odlišné prvky v časoprostoru. Jak bude člověk reagovat na zcela cizí prvek ve známě struktuře? Jak se dvě spolu nesouvisející významové struktury mohou doplňovat nebo si odporovat? V naší lokalitě nejsou tolik diskutovaná témata jako stěhování národů, mísení kultur. Každý přináší jiný styl formální řeči. Vsazením objektu do diametrálně odlišného prostředí sleduje změnu okolí objektu. Instalace opticky mění tvar v závislosti na pozici pozorovatele, dokonce dochází ke zvýraznění okolního prostoru. Nově vzniklé tvary jsou tak definovány svým okolím.

Takřka neomezená možnost manipulace s prostorem přinesla nová možná řešení. Přes počáteční zdlouhavé úvahy o aplikace hmotného významu do lokality na Perštýně jsem vybral objekt druhý významově s lokalitou přímo spojený. Radnice, jež je personifikací příčin vzniku celého problému, se měla stát výstavním prostorem ne-li dokonce součástí samotného expozice.

Původní budova radnice, jež byla dokončena v roce 1602, byla o tři století později nahrazena radnicí novou. Dynamicky se rozvíjejícímu se průmyslovému městu již současné prostory nestačily, a proto bylo nezbytné postavit radnici novou. V roce 1893 tedy byla otevřena budova nová. Nad hlavním průčelím budovy obrácené k náměstí se zvedá trojice věží. Nejvyšší z nich, prostřední, má výšku 56 metrů. Původně její vrchol zdobila měděná socha rytíře Rolanda, ochránce městských práv. Čas ale plynul, politické uspořádání se měnilo a socha z průčelí byla nahrazena rudou hvězdou. Ta byla sňata až v roce 1989 a následující rok byla nahrazena lvem, jakožto symbolem České republiky. Dějištěm mnoha významných událostí, týkajících se nejen samotného města, se radnice stala opakovaně. Z dnešního pohledu se nám takové změny možná jeví jako ne zcela zásadní, jistou symboliku jim však nelze upřít. Jedná se o centrum městské správy a je kulturně politickým centrem města. I sebemenší modifikace jejího celkového vyznění je nepochybně zásadní pro výpovědní hodnotu a charakter města jako takového. A to ať už se jedná pouze o modifikaci nepatrnou nebo dokonce kompletní demolici. Nabízí se tedy otázka, bylo-li by možné této vlastnosti nějak využít?

2.4. Realizace

Na základě plánů radnice a vrstevnicového systému oblasti Perštýna jsem vytvořil přesné digitální repliky budovy a pernštýnské díry, které měly posléze posloužit k vytvoření instalace.

Radnice o téměř čtvercovém půdorysu se sestává ze čtyř hlavních pater, jež slouží jako administrativní prostory liberecké městské správy. Hlavní vstupní hala ústí v schodiště, které propojuje jednotlivá patra, severní část pak hostí obřadní a jednací síň. Diskutovaný objekt (díra) měl však při zachování měřítka téměř 40 000 m² a ve srovnání s radnicí o půdorysném obsahu cca 2000 m² je značně větším objektem. Proto bylo nutné vybrat pouze určitý fragment, část, jenž bude prostor radniční budovy efektivně vyplňovat. Orientace budovy zůstává vzhledem ke své předloze neměnná, stejně tak i orientace druhého objektu. Pro navození iluze ve

vnitřních prostorách radnice byla vybrána dostatečně členitá část svahu ve východní části pernstýnské lokality.

Samotné navození iluze písečných mas v interiéru budovy je jistě v případě realizace samostatnou kapitolou. Ačkoliv má tato práce spíše utopistický charakter, je třeba nastínit i praktickou část. V průběhu zpracovávání tohoto tématu jsem uvažoval nosnou konstrukci, jež ponese povrch tvarovaný dle reálné předlohy. Šlo mi pouze o vizuální dojem, o navození pocitu těžké hmoty, jež zaplavuje vnitřní prostory geometricky uspořádaného sídla městské správy. Nakonec jsem se však uchýlil k užití kopaného písku. Materiál velmi jemný, po vyschnutí má ale velkou tvrdost a soudržnost. Navíc se jedná právě o typ písku, který se nachází v centru města.

2.5. Koncept

Do interiéru radniční budovy je instalován objekt, jenž svým měřítkem dalece přesahuje rozměry hostitelské budovy. Pozorujeme tak stále známé prostředí vnitřních prostor, po pravé straně se však nápadně vine masa písečné hmoty, jež pokračuje dál ke schodišti do vyšších pater. Viditelný fragment je však součástí daleko většího objektu a postupným pronikáním do útrob budovy objevujeme další fragmenty, jež navazují na své okolí. Hladké geometricky uspořádané prvky budovy dělí písečný svah na jednotlivé části, jejich postupným spojováním však pomalu dostáváme představu o objektu, jenž byl násilně vsazen do mnou zvolené struktury. Spojování je však pomyslné a stejně jak začíná tak i končí na hranici vnějšího a vnitřního prostoru budovy. Vše se odehrává v mentální rovině. Pozorovatel již není návštěvníkem radnice, ne v někdejším slova smyslu. Nachází se v prostoru, jenž vlastním pohybem a zájmem utváří v průběhu času. Změna úhlu pohledu či pohyb v útrobách budovy jej dál seznamuje s kdysi tak neznámým objektem jako je monumentální kráter v kontextu kulturně politického centra - radnice. Písčité svahy zasahují do všech důležitých částí počínaje vstupní halou přes jednotlivá patra, chodbami směřujícími z jihu na sever až do hlavního jednacího sálu, jenž je rovněž zasažen.

Pozorovatel je tak konfrontován se dvěma nesourodivými objekty, jež se vzájemně prolínají a vytvářejí tak zcela novou strukturu. Jaké otázky si v tu chvíli návštěvník klade? Jak na něj výsledná instalace působí? Hrubým zásahem je tak nucen klást si otázky po původu výsledné scénérie, jíž je svědkem.

3. Závěr

Za drastickým přetvořením morfologie krajiny stojí nikdo jiný než člověk a jeho politicko-mocenské zájmy. Pro tuto chvíli ani tak nezáleží na tom, kdo je za co zodpovědný, cílem této práce bylo navrhnout koncept, jenž poodkryje důsledky lidského konání.

„Každé umění je politické v tom smyslu, že otevírá perspektivu sociálních vztahů. V užším slova smyslu poukazuje pojem politické umění k tvorbě, která se explicitně vztahuje k sociálním a politickým problémům současného světa. Podmínkou přitom je, aby tato činnost zůstala uměním a nestala se politikou.“

Krajina není jen pouhým materiálním pozadím našich životů, scénou na které účinkujeme, ale je spíše sítí významů, kterou své okolí opřádáme. Často býváme slepí k dění kolem nás. Někdy dobrovolně, někdy z donucení. Často jsme obětí klamu. Sloučením zdánlivě neslučitelného jsem chtěl otevřít oči každému, kdo je ochoten vnímat realitu takovou, jaká je nebo alespoň nastínit její podstatu. Vytvořit prostor či objekt, jenž nabývá nového významu. Umění není jen snahou o tvorbu krásného, esteticky přívětivého, není jím sen, ale život.

4. Zdroje

4.1. Literatura

VACKOVÁ, B., *Prostor, moc a utopie*, Brno, Muni Press, 2010. ISBN 978-80-210-5252-9

HANÁKOVÁ P., *Výzva perspektivy*, Praha: Academia, 2008 ISBN: 978-80-2001625-6

ZEMAN, J., *Vnímání a fantazie*. Hradec Králové, Gaudeamus, 2003
ISBN: 80-7041-689-0

HLAVÁČEK J., WERNER M., PIEDAD S, *Magdalena Jetelová, Praha*,
Gallery, 2007, ISBN 978-80-86990-04-4

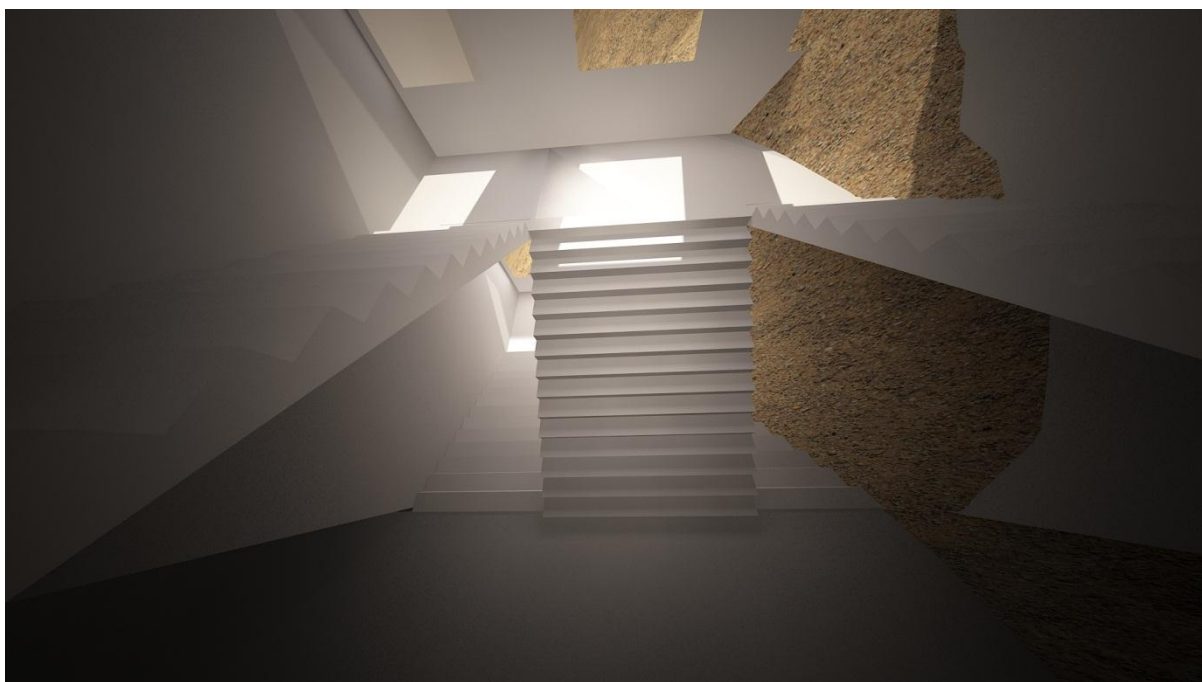
CHALUPECKÝ J., *Obhajoba umění 1934 – 1948*, Praha, 1991, ISBN 80-202-0322-2

5. Obrazová dokumentace

Vstupní hala – jižní část radnice

Schodiště – jižní část radnice

Obřadní síň

